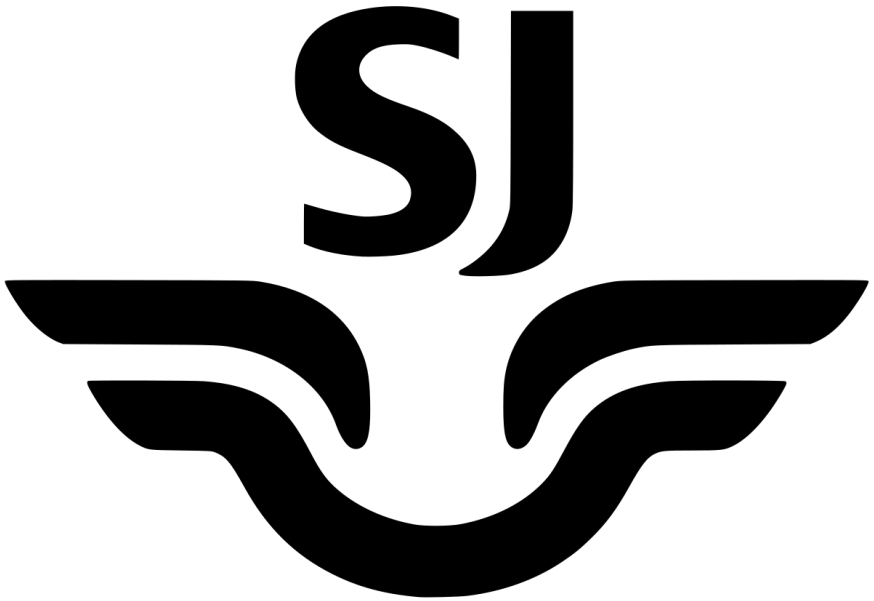

Hemliga transporter

Tyska trupper (permittenttrafiken) i Trelleborgs Färjestation 1942. Bild Sveriges Järnvägsmuseum i Gävle. Bildnummer Jvm.KBDB04701.

ca 2 miljoner Transporter 10 % av Kapaciteten För SJ

Tyska trupper står på kajen och väntar på att få stiga ombord på fartyget (permittenttrafiken) i Trelleborgs Färjestation den 31/7 1940. Bild Sveriges Järnvägsmuseum i Gävle. Bildnummer Jvm.KBDB04702

TYSK TRUPP

infanteridivisionen ur tyska armén general Erwin Engelbrecht, var under andra världskriget ett fullt utrustat krigsförband som med svenskt tillstånd transiterades på järnväg genom det neutrala Sverige till Finland från det ockuperade Norge. Transiteringen ägde rum mellan den 25 juni och 12 juli 1941.

Permittenttrafiken (även transiteringarna och i folkmun tysktågen var transporter av totalt 2,1 miljoner tyska soldater med järnväg genom Sverige under andra världskriget enligt en överenskommelse mellan Sverige och Nazityskland i juli 1940. Trafiken pågick under perioden juni 1940 till augusti 1943:27-28 och bröt mot Sveriges neutralitetspolitik.

Engelbrechtdivisionen

Engelbrechtdivisionen eller Division Engelbrecht, efter sin befälhavare för 163. infanteridivisionen ur tyska armén general Erwin Engelbrecht, var under andra världskriget ett fullt utrustat krigsförband som med svenskt tillstånd transiterades på järnväg genom det neutrala Sverige till Finland från det ockuperade Norge. Transiteringen ägde rum mellan den 25 juni och 12 juli 1941. Det krävdes 105 tåg för att transportera divisionen genom Sverige och genomfarten bevakades av 15 000 svenska soldater.

Efter att Tyskland inlett Operation Barbarossa och anfallit Sovjetunionen den 22 juni 1941 ställdes krav från Tysklands och Finlands sida om medgivande att få transportera en fullt utrustad tysk division med 14 712 soldater på svenska järnvägar från Norge till Finland, som kunde väntas dras in i krig mot Sovjetunionen på nytt, nu på Tysklands sida. Den svenska regeringens diskussioner om att bifalla Tysklands krav brukar kallas Midsommarkrisen.

Engelbrechtdivisionens krigföring i Sovjetunionen ledde till att i stort sett alla divisionens soldater stupade i öster. Få av dem kunde 1945 återvända till hemlandet.

Hemliga svenska transporter

I den berättas om förhållandevis omfattande hemliga svenska transporter av tyska sårade och sjuka soldater från Finland till Norge men också om vård av de skadade inom Sverige. Berättelsen väckte berättigat intresse och preliminära efterforskningar i källmaterial bekräftade i alla delar uppgifterna, men arbetet med att skriva en sammanhållen text om verksamheten har av olika skäl fått bero. Major Rolf Ligner, som själv genomfört ett stort antal intervjuer med olika kategorier anställda vid sitt gamla nu nedlagda regemente, Svea Trängregemente T 1, har varit pådrivande och har entusiastiskt stött arbetet samt hjälpt till att dra i olika uppslagsändar. Men det är främst genom stimulerande kontakter och efter samarbete med ingenjör Bertil Nyman, Eskilstuna, jag blivit övertygad om att studien bör slutföras. Det har sedermera visat sig att fil dr Siv Rehn ungefär samtidigt forskat om krigssjukvården i Norrbotten. Våra arbeten tangerar varandra, ja mer än så, min studie ”hakar i” Rehns framställning. Siv Rehn har varit en entusiastisk och generös meddelare av uppgifter som kan vara av intresse för mig.

”Jag har ofta undrat över varför inte sjuktransporterna nämns när Sveriges roll under andra världskriget diskuteras”, skriver Björn Larsson, Stockholm, i ett brev 1999

Hemliga svenska transporter

De enda undantagen utgöra transporterna av sjuka och sårade och en strängt begränsad befordran av enstaka resande mellan Storlien och Haparanda ... Med lasarettstågen ha efter tysk-ryska krigsutbrottet hittills (1 juni 1942) transporterats omkring 30 000 sårade." Någon officiell information om sjuktransporterna har aldrig släppts. Regeringen gav emellertid i en omfattande, strikt hemlig promemoria till tyska legationen den 20 januari 1942. Hjälpen inom tysk krigssjukvård och masstransporterna av skadade tyska soldater beskrivs i ett avsnitt. På sjukhustågen från Torneå till Oslo hade till mitten av januari 1942 omkring 15 500 soldater transporterats. Utrikesdepartementet, UD, framhåller också att Röda korset transporterade sårade i huvudsak från Kemi till Torneå, "varefter dessa soldater med svenska lasarettståg genom Sverige förts vidare... Alla genom Sverige transporterade sårade få i Haparanda och Örebro kärleksgåvepaket som förmedlats genom Röda korset. Erforderliga medel därför har hopbringats genom insamlingar i Sverige. Till Finland har genom Röda korsets förmedling och hänsyn från svenska uppdragsgivare 85 svenska läkare och sjuksystrar avsänts, vilka tjänstgör vid de finska krigslasaretten. Vi kan redan slå fast att uppgörelsen om sjuktransporter 1941-43 innefattade mycket mer än tyska och svenska sjukhuståg mellan Torneå och Oslo. Den medförde också transporter inne i Finland, vård på svenska sjukhus och insamling av pengar i Sverige. En berättigad fråga är hur den sist nämnda överenskommelsen kunde ordnas när allt skulle hållas hemligt. Redan efter drygt 11 månaders strider i norra Finland skulle således numerärt sett minst två divisioner skadade och sjuka, eller inemot en tredjedel av den tyska ursprungliga insatsstyrkan, transporterats tillbaka till Norge på svensk järnväg.

Hemliga svenska transporter

18 juni 1940 fick tyskarna i växande grad tillgång till det svenska järnvägsnätet. Från juli 1940 till augusti 1943 transporterades, enligt försiktiga beräkningar, drygt två miljoner tyska soldater. Därtill kom omkring 100 000 vagnslaster med vapen, livsmedel och utrustning som också gick över svenskt område. Under vissa perioder upptog transporterna omkring tio procent av SJ:s kapacitet.

Neutralitetsrättens skrivna regler är traktatsbundna och återfinns i ovan nämnda V. Haagkonvention. Neutraliteten förutsätter militär opartiskhet och territoriell okränkbarhet. En neutral stat skall under pågående krig iaktta opartiskhet, får inte vidta åtgärder som kan gynna endera krigförande parten och är skyldig att med alla medel som står till buds värna sitt territorium. Neutrala stater är t ex inte skyldiga att motta förrymda krigsfångar eller desertörer men med hänvisning till humanitära skäl skedde detta vanligen. En besvärande omständighet är att sjuktransporterna 1941-43 belades med hemligstämpel. Varken tyska eller svenska myndigheter såg av lätt begripliga skäl någon fördel med att ge dem offentlighet.

Protyska organisationer i Sverige aktiveras Den av tyska legationen organiserade propagandan riktad mot soldaterna på sjukhustågen men också mot den svenska personalen överskred många gånger gränserna för vad som skulle kunna tillåtas i ett neutralt land. I Sverige arbetade lokalavdelningar av tyska organisationer med huvudsaklig uppgift att stärka sambanden mellan Tredje riket och i Sverige bosatta tyskar (Reichsdeutsche) och svenska medborgare av tysk härkomst (Volksdeutsche). Denna ”Auslands-Organisation der NSDAP, Landesgruppe in Schweden” bör nämnas vid sitt rätta namn. Den var nazistpartiets svenska avdelning som under de första krigsåren stod under ingenjören W Stengels och därefter legationsrådet Heinz Grossmans ledning.